

Ухвалили план завдань Із засідання Президії РР СРУСР в Пряшеві

У середу, 8 липня ц.р., заідала Президія Регіональної ради СРУСР в Пряшеві. Головним пунктом програми було обговорення роботи в другому півріччі цього року. Багата програма, яку було заплановано на перші місяці цього року, перервала ситуація у зв'язку з новим коронавірусом.

За інформаціями із засідання Центральної ради СРУСР, плановані центральні, так і регіональні акції переносяться на осінні місяці.

Пряшівська регіональна рада запланувала на цей період такі акції:

- регіональний конкурсний огляд народної пісні «Маковицька струна», що мав би здійснитись 22-го липня;
- на серпень запланована зустріч з українською пісню з циклу «Наша дума, наша пісня», на той раз з українськими патріотичними піснями з нагоди Дня незалежності України;
- одночасно планується вернісаж виставки робіт, згадки про відомого пряшівського фо-

тографа Ладіслава Кончера до його недожитого 75-річчя;

- зустріч з українськими козацькими піснями з нагоди Дня захисника України заплановано здійснити в жовтні;

- у вересні і жовтні будуть реалізовані програми з циклу «Незнайомі знайомі».

В останньому кварталі року Регіональна рада готує також Вечір пошани до старших, традиційний туристичний похід «Р-79», святкування св. Миколая в пряшівському дитсадку з українською мовою виховання, дальші виставки і менші програми в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві.

Регіональна рада СРУСР буде і співорганізатором ХХХ огляду з художнього читання жінок «Струни серця Ірини Невицької» в Пряшеві.

Важливу в роботі пряшівської Регіональної ради СРУСР є підготовка Регіональної конференції СРУСР у вересні 2020 р.

-оле-

Словацьчина надала гуманітарну допомогу Україні

3 липня 2020 року Словацька Республіка надала Україні гуманітарну допомогу для подолання наслідків стихійного лиха на Прикарпатті, яке призвело до людських жертв і масштабних руйнувань у регіоні.

Загальна сума допомоги складає понад 80 тис. євро. Отримувачем допомоги є Управління

Державної служби з надзвичайних ситуацій України в Івано-Франківській області.

Електростанції, мотопомпи, намети та інше рятувальне спорядження передали в найбільш постраждалих від повеней райони Івано-Франківської області для надання допомоги населенню.

Посольство України в СР.

Одна з найстаріших церков України знаходиться на Закарпатті

Дерев'яна церква святого Миколая – пам'ятка народної архітектури – розташована на Рахівщині.

Як зазначає Facebook-спільнота *Туристичний бренд Закарпаття*, одна з найстаріших церков України знаходиться на Рахівщині, в селі Середнє Водяне.

Дерев'яний храм, збудований у 1428 році (за іншими даними, наприкінці XVI ст.), належить до найдавніших закарпатських храмів потиської групи. У XVII ст. добувані зруби над опананням

усіх трьох частин споруди.

Храм дерев'яний, тридільний, з рівноширокою навою та бабинцем, з гранчастим п'ятистінним вівтарем, збудована з дубових брусів. Усі об'єми вкриті високим двохшлестим дахом та охоплені опананням. Над бабинцем – висока вежа, вкрита строгим шатром, характерним для багатьох мармороських церков.

Дахи храму вкриті дерев'яним гонтом. На південній та північній стінах бабинця збереглися вузькі вікна готичної стрілочасті форми. Цікавою особливістю є те, що двері влаштовано на південному фасаді.

В інтер'єрі знаходяться позолочений різьблений іконостас XVIII ст. та настінні розписи, які є визначними творами народного малярства XVII ст.

У нав'ї розміщені композиції на сюжети «Страстей Господніх», у бабинці збереглися фрагменти «Страшного суду», постаті святих, серед яких вміщений портрет ктитора храму священика Никора.

Особливим монументалізмом вирізняється розташований на склепінні образ Пресвятої Богородиці «Знамення»,

Як ми вже інформували, депутати Пряшівського самоврядного краю (ПСК) слідом за минулорічним рішенням про об'єднання шкіл продовжують розв'язувати справи, пов'язані із перспективами середніх шкіл у Пряшівському краї. На своєму засіданні 22 червня 2020 р. вони схвалили план об'єднання середніх шкіл в Пряшеві, Стрпкові і Меджилабірцях. Ці зміни пов'язані з сучасним невтішним демографічним станом у Східній Словаччині (і загалом у республіці), зі зменшенням кількості дітей, а це вимагає раціоналізацію сітки шкіл. На серпневому засіданні 2020 р. буде прийняте рішення про об'єднання шкіл в Снинському окрузі.

▲ У цьому будинку в Меджилабірцях гімназисти будуть вчитися вже лише один рік.

Гімназія в Меджилабірцях – під загрозою

У Меджилабірцях зміна торкається двох шкіл – Гімназії і Середньої професійної школи політехнічної ім. Енді Варгола (Stredná odborná škola polytechnická Andyho Warhola). Ці дві школи стануть з'єднаною школою, де будуть дві організаційні складові – Гімназія та Середня професійна школа політехнічна.

Як сказав для преси депутат ПСК Адріан Калиняк (SMER-SD), були дві альтернативи. Першою, що місто Меджилабірці буде далі субсидіювати гімназію за умови, що вона буде повноорганізованою. Другою можливістю було, що коли не буде відкрито перший клас, злиється з професійною школою і буде розміщена в її просторах.

Таким чином, з 2021/2022 навчального року буде створена нова школа з двома організаційними складовими частинами.

Гімназія тривалий час веде боротьбу зі зменшенням кількості учнів та нестачею грошей. У перший клас зголосилося шість учнів. Тому було прийнято план Б. «Те, що нам не вдалося відкрити перший клас гімназії, поставило нас у зовсім іншу ситуацію, тому було вирішено прийняти план Б. Ми повинні поводитися раціонально і глядати рішення, які не пошкодять, в першу чергу, студентам, – додав він. – Важливим є те, що гімназія як така буде функціонувати, хоча і в іншій формі».

Довготривале зниження учнів не відчуває лише гімназія. «Коли я починав у 2004 році, у нас було 245 учнів. Зараз їх 65, – каже директор гімназії Володимир Тарча. – Критерії гімназії встановлені так, що ми не беремо всіх. Багато студентів обирають простіший шлях, ніж навчання в гімназії, бо це підготовка до університету. Політика така, що переважає дуальне навчання», – додав він.

Проте прогноз невтішний. Як показує графік народжуваності, кількість дітей постійно зменшується.

Дирекція гімназії і представники міста покладають надію на те, що в школі могли б навчатись студенти з України чи Сербії. Це могло б вирішити зменшення кількості студентів і перспективи гімназії не лише у Меджилабірцях, але і в інших округах Пряшівського краю. Вже ведуться відповідні переговори. Проте на заваді може стати наростання пандемії коронавірусу COVID-19 як в Словаччині, так і в Сербії чи Україні.

Боротьба за гімназію продовжується. Якщо не буде достатня кількість студентів, реальних перспектив для її існування не буде.

-яо-

* * *

23 лютого 1945 року на митингу в Меджилабірцях було прийняте рішення про заснування в Меджилабірцях Державної російської гімназії, а вже наступного дня Окружний наці-

ональний комітет (ОНК) у Меджилабірцях ухвалив план організування гімназії, розроблений Петром і Степаном Бунганичами та Василем Латтою.

Вступні іспити у гімназію відбулись 5 – 6 березня 1945 року, після чого розпочалося навчання в будинку колишнього нотаріату. В гімназію було прийнято 95 учнів, а тимчасовим завідувачим школи на основі розпорядження Відомства уповноваженого Словаччини № 1544/45 став Петро Бунганич.

Через те, що в Меджилабірцях не були створені відповідні умови для належного ходу школи, влітку 1945 року гімназію було переведено в Гуменне. На основі відомостей, зібраних довірчаним директором Меджилабірської гімназії Іваном Шкурлою (6.4.1932, Брусниця – 9.11.2013, Пряшів), офіційно це відбулося на підставі Розпорядження СНР у справах шкіл та освіти – Реферату російських і українських шкіл в Братиславі від 1 вересня 1945 р. № 2007/45-2/Р.

15 жовтня 1945 р. школа вже мала 7 класів, в яких навчалось 228 учнів. Число учнів і класів швидко зростало. У 1947/1948 навчальному році школа вже мала 10 класів і 367 учнів. Вчителями були Василь Латта, Олександр Любимов, Андрій Дрібняк, Віра Дрібняк, Олег Грабар, Василь Гривна, Павел Руснак, Ірина Бунганич, Наталя Анічкова, Маріанна Гомічко та ін.

В 1953 – 1954 рр. з Державної російської гімназії виникли дві одинадцятирічні середні школи в Снині і Меджилабірцях. Після певних реорганізацій і зміни назви певний час вони існували як українські, проте поступово перейшли на словацьку мову навчання.

Директорами гімназії були: Петро Бунганич (1945), Степан Бунганич (1945 – 1960), Володимир Черевка (1960 – 1969), Іван Шкурла (1969 – 1991), Елена Франко (1991 – 1995), Мілан Кокордяк (1995 – 1999), Анна Оначила (1999 – 2004). Від 2004/2005 навчального року директор гімназії – Володимир Тарча.

-мі-

написаний у традиціях народного декоративного мистецтва.

Храм є унікальною пам'яткою закарпатської школи теслярської майстерності і разом з живописом належить до найдовершеніших творів в українському монументальному мистецтві.

Так, близько 1760 року проведено ремонт церкви і зведена каркасна вежа з шатровим верхом. Реставровано церкву 1968 року.

Mukachevo.net,
фото Юрій Крилівець.

Українська культурна громадськість Словаччини 2020 року згадує ювілеї українських письменників Словаччини. Серед них 125 років од дня народження Дениса Зубрицького; 100 років від дня народження Єви Бісс, Михайла Сабадоша, Михайла Шмайди; 90 років від дня народження Юрія Варги, Михайла Мольнара, Михайла Романа; 75 років – Єви Олеар; 70 років – Надії Вархол, Івана Яцканина.

Додаймо, що перша частина довідок про авторів була опублікована в 11 номері газети за 2020 рік.

СЕРПЕНЬ 2020 р.

Михайло Сабадош (18.8.1920 – 30.6.1999), син селянина села Приборжавське Закарпатської області України, якого мадяри-гонимці заслани воювати на східний фронт, але він під час першої можливості перейшов до Червоної армії. Парашутистом його висадили в районі Вигорлату, де приєднався до партизанського загону. Брав участь у визволенні Чехословаччини. Після війни залишився в Чехословацькій армії і на пенсію вийшов як її полковник.

Війна дала йому багато матеріалу та інспірацій, щоб розповів далішим генераціям, що таке війна, як люди в критичних ситуаціях ведуть себе по-різному, що на війні люди швидше політично і людськи дозрівають, що є не лише відважні, але й богузи. Він дав нам цілком інший тип літератури, інших персонажів, інше зображення.

Від спогадів «Парашутистом в Карпатах», «Фронтними дорогами», «Партизанські Карпати» перейшов до написання трило-

Ювілеї українських письменників Словаччини

гії «Бурхливі роки», «Відважні», «Перемога» (1977, 1984), в якій намагався зобразити життя і проблеми людей Закарпаття періоду першої ЧСР, їх життя під час окупації Закарпаття гортійцями, партизанську боротьбу та боротьбу за визволення краю і

Чехословаччини. Для написання використав власний досвід, але й інших людей Закарпаття, які стали прототипами літературних персонажів. Був одним з тих, які залишили пам'ять про людей на війні.

* * *

Іван Яцканин (28.8.1950) народився у селянській родині в Ряшеві, яке на все життя глибоко закодувалося в його душі і потім виявилось у його творах. Після закінчення пражського Педагогічного факультету УПІШ працював учителем школи, редактором бардіївської районної газети, українського радіомовлення в Пряшеві, у видавництві відділу української

літератури СПВ та викладачем української літератури Філологічного факультету ім. М. Бела в Банській Бистриці. Майже 30 років він працює головним редактором літературно-мистецького і публіцистичного журналу «Дукля». Дотепер він видав понад 20 книжок оповідань, новел та одну повість-мініроман «Ангел над містом». І. Яцканин також активно перекладає українську літературу на словацьку мову чи словацьку, польську, чеську літератури на українську мову. Його твори виходили не лише у Пряшеві, але й в Ужгороді, Львові, Тернополі, Києві, Варшаві та інде. Він кількаразовий лауреат премії Івана Франка Літературного фонду, лауреат міжнародних літературних премій ім. Г. Сковороди, О. Нітченка, О. Пчілки, Фонду ім. Т. Шевченка та інших. За той період здобув високий авторитет в Україні та й інде як визначний прозаїк і перекладач. Достойно репрезентує нашу літературу за межами нашої країни.

Вже перша його збірка «Місце проживання» (1987) викликала значний інтерес серед читачів і критики. Вже сама назва підказує, де дія відбувається. Прототипами його літературних героїв стали ряшів'яни, яких найліпше знав, їх психологію, почуття, переживання, прив'язаність до рідної землі, коли за скибу своєї землі були здатні побитися, відношення до рідної української мови, звичаїв, сільської моралі, етики. Персонажі його оповідань несуть типові ознаки селян нашого краю до війни, але й після неї. Зобразив, як після

1945 року кардинально почала мінятися їх психологія, ставлення до праці і людей, зокрема у молодій генерації. З великою повагою зображує літніх людей, які твердо стоять на своїх традиціях, які віками формувались, зміцнювались, але в своїй осно-

ві залишались, ставали для них своєрідним законом. Ці проблеми розвиває, поглиблює і в наступних збірках «Усе залишиш», «Тіні й шрами», «...як збити пси». В декотрих оповіданнях зобразив, як мінялася поведінка молодих людей, які виїхали із села у місто, але довго ще залишались селянами, не змогли адаптуватися, прийняли спосіб життя і мораль міста. З художнього боку посилив використання художніх деталей, символів, вдалих метафор, прислів'їв, приказок, чим надав творам новий розмір, характер, карпатський колорит і аромат. Про цілий ряд оповідань можемо казати, що вони не написані, а намальовані пензлем

художника. Нову дименсію в його творчості спостерігаємо у збірці «Вернісаж» (2000), коли її персонажі та у відступі й автор роздумують про смисл життя, значення мистецтва, літератури, про потребу повертатися до минулого і шукати в ній позитивне, не забувати її. Цей заклик залишається актуальний і сьогодні.

Дальший крок у його художньому зростанні вбачаємо у його повісті «Ангел над містом» (2001). Ми гадали, що перейде до написання роману, але знов повернувся до оповідання чи новели, бо там він почуває себе найліпше, що й підтвердив такими збірками, як «В усьому винні чоловіки», «Чорний ящик зрілої дами», «Задуха», «Втеча без вороття» та інші. Тут вже появились нові персонажі, люди з міста з новою мораллю, новими стосунками, де гроші беруть верх над усією мораллю. Деякі з них – це вдалі психологічні малюнки, зонди. Майже з кожним твором все більше проникає в душу своїх персонажів.

В деяких оповіданнях і новелах відчуємо, що І. Яцканин уважно читав новели В. Стефаніка, А. Чехова, Гі де Мопассана та інших новелістів світу.

І. Яцканин крім того ще й досліджує українсько-словацькі чи українсько-чеські літературні контакти, знайомить з ними нас весь час у поточній пресі. Навіть видав наукову працю «Діалог літератур» (2008).

На сьогоднішній день І. Яцканин займає центральне місце в літературному і культурному житті русинів-українців Словаччини та значно збагатив нашу літературу.

Михайло РОМАН.

К ОТÁЗКЕ TAKZVANÉHO UKRAJINSKÉHO BURŽOÁZNEHO NACIONALIZMU NA SLOVENSKU (9)

V dôsledku neusporených pomerov v štátnej bezpečnosti, kde pravá ruka nevedela čo robí ľavá, vznikla takmer groteskná situácia. E. Bissová spolupracovala totiž so štátnou bezpečnosťou, konkrétne s npor. L. Horňákom v Prešove už od r. 1947. Skupina príslušníkov štB, ktorá vypočúvala I. Millyho o tom nevedela, ba dokonca L. Horňáka upodozrievala z členstva v OUN.⁵⁸ E. Bissová bola poverená podávať správy o utečencoch z Haliče a Zakarpatskej Ukrajiny a prostredníctvom I. Millyho sa mala dostať do kláštora Sv. Bazila v Prešove. I. Millymu sa prezentovala ako osoba s nepriateľským postojom k štátu, majúca styky s ukrajinskými nacionalistami. Podarilo sa jej preniknúť do kláštora (ale nie cez Millyho) a získať si dôveru rehoľníka M. Potáša. Na odporúčanie L. Horňáka začala chodiť do kostola a na spovede. Tým však vzbudila podozrenie zo strany niektorých funkcionárov KSS a UNRP. Najmä V. Zozulák a M. Kudzej jej vytýkali styky s Millym a kláštorom. Bez vedomia L. Horňáka bola 5. 8. 1948 zatknutá a vypočúvaná v Košiciach a potom prepustená.

Práve v tom čase sa objavili v Prešove letáky písané na stroji, v ktorých sa uvádzalo, že bol odhalený štáb ukrajinských nacionalistov. Menovite sa spomínali tieto osoby: E. Bissová, I. Masicca, I. Rohal'-Il'kiv a S. Sabol, ktorý už predtým utiekol do Česka. Štátna bezpečnosť v decembri 1949 opäť zatkla E. Bissovú a vypočúvala ju v Bratislave. Bola konfrontovaná

s I. Millym. Po trojdňovej väzbe ju prepustili. I. Milly bol odsúdený pre spoluprácu s Nemcami počas vojny na 4 roky straty slobody. E. Bissová ukončila spoluprácu s bezpečnostnými orgánmi r. 1949.⁵⁹ O jej kontaktoch s bezpečnosťou vedelo iba niekoľko osôb, medzitým bola dvakrát zatknutá, čo sa neutajilo a napokon aj kádrový materiál jej prvého manžela bol nevyhovujúci, preto pre mnohých funkcionárov KSS zostala dlho podozrivou osobou, čo dávali najavo aj jej druhému manželovi V. Kapišovskému.⁶⁰

Pátranie po ukrajinských nacionalistoch pokračovalo aj neskôr, najmä v rokoch 1953-1954. Do určitej miery bolo podnecované aj masovým rozpadom družstiev v Prešovskom kraji, lebo príčina sa hľadala v činnosti triedneho nepriateľa. Politický sekretariát ÚV KSČ 19. 11. 1953 po prerokovaní správy o bezpečnostnej situácii v Prešovskom kraji uložil R. Barákovi, ministrom vnútra, aby vybudoval spravodajskú sieť medzi ukrajinským obyvateľstvom.⁶¹ V tom čase sa v jednej správe Štátnej bezpečnosti dokonca tvrdilo, že UNRP založili pod patronátom Nemcov V. Karaman a P. Gojdič, s cieľom viesť boj proti ZSSR.⁶²

Útoky proti UNRP neboli náhodné. Už v rokoch 1945-1948 voči

UNRP boli značné výhrady, lebo si nárokovala právo byť jediným reprezentantom rusínsko-ukrajinského obyvateľstva, nastoľovala na riešenie jeho problémy a niekedy predkladala aj prehnane požiadavky. Po nastolení komunistického monopolu moci, napriek tomu, že podporila februárový prevrat, bola iba trpenou inštitúciou. Komunistický monopol vylučoval totiž, aby nejaká iná organizácia či orgán si prisvojovali právo obhajovať záujmy sociálno-etnickej skupiny. KSS už r. 1948 žiadala reorganizáciu UNRP, táto sa však vzoprela, bojovala o svoju existenciu a pokúšala sa aj naďalej presadzovať národnostné, hospodárske a kultúrne požiadavky Rusinov-Ukrajincov, čo vyvolalo nevoľňu straníckych a štátnych orgánov. Niekoľko rokov ju ešte trpeli, ale jej činnosť bola postupne paralyzovaná mocenskými zásahmi a vnútornými rozpormi. V decembri 1952 UNRP bola rozpustená. Medzitým už r. 1951 sa začala pripravovať nová organizácia – Kultúrny spolok ukrajinských pracujúcich (KSUP), ktorá by bola v súlade s česko-slovenským modelom «riešenia» otázok národnostných menšín, založeného na existencii národnostno-kultúrnych spolkov (zväzov) s individuálnym členstvom. KSUP – ustanovený v máji 1954 – podobne ako maďar-

ský a poľský zväz (CZEMADOK, PZKO) nebol národnoreprezentatívnym orgánom, ale kultúro-osvetovým spolkom, prevodovou pákou komunistickej strany, ktorého úlohou bolo pomáhať straníckym a štátnym orgánom vo výchovno-vzdelávacej činnosti.

Cieľom kampane proti «ukrajinskému buržoáznemu nacionalizmu» o. i. bolo «skrotiť» ambiciózných a pribojných predstaviteľov UNRP, prípadne vyradiť ich z verejného života a celú činnosť UNRP zdiskreditovať nacionalistickou nálepkou. Za tým účelom sa využili aj rozpory v UNRP. Určitým paradoxom bolo, že kampaň synchronizovala s presadzovaním urýchlenej ukrajinizácie rusínsky cítiaceho ľudu, čím ju sťažovala. Kampaň proti «ukrajinskému nacionalizmu» mala veľa spoločných črt s kampaňou namierenou proti tzv. slovenskému buržoáznemu nacionalizmu, ale súčasne sa od nej odlišovala okrem iného v týchto bodoch: Bola viac previazaná so zahraničím (hľadanie kontaktov s OUN) a s útokmi proti gréckokatolíckej cirkvi, hoci tá v minulosti viac inklinovala k rusínskemu než ukrajinskému národnokultúrnemu smeru. Trvala kratšie než kampaň proti «slovenskému buržoáznemu nacionalizmu» a nevyústila do monstreprocesu. Súdny proces s biskupom P. Gojdičom sa konal

v rámci procesov namierených proti katolíckej cirkvi a Vatikánu. Bude treba ešte preskúmať, čo zastavilo rozkrútený kolotoč, akú úlohu pritom zohrala náhoda a čo bolo podmienené racionálnou kalkuláciou.

Michal BARNOVSKÝ.
Historický časopis, r. 44, 1996,
č. 1, str. 64 – 82.

⁵⁸ V už citovanom hlásení prednosti odboru BK Povereníctva vnútra z 28. 11. 1949 sa v tejto súvislosti hovorilo, «že npor. Ladislav Horňák je na veci OUN zainteresovaný ako člen tejto skupiny nasvedčuje aj to, že 1. 7. 1949 poslanec Babej intervenoval u povereníka Takáča (Ing. Samuel Takáč bol povereníkom priemyslu a obchodu – pozn. M. B.), aby npor. Horňák bol ustanovený ako zástupca predsedu Štátnej bezpečnosti v Prešove». SNA, fond PV (sekr.), kar. 199, inv. č. 120.

⁵⁹ Archív MV SR v Levoči, fond Sekretariát FMV Praha, inv. j. 30.

⁶⁰ Eva Bissová pochádzala z gréckokatolíckej rodiny. Otec Fedor Biss bol farárom. Roku 1939 Bissová ukončila Ruský učiteľský ústav v Prešove. Krátky čas pôsobila ako učiteľka v Jarabine (okres Stará Ľubovňa), kým sa nevydala za Kolomana Gergelyho. Jej prvý manžel bol maďarskej národnosti. Pracoval v NUPODe v Prešove. Roku 1945 bol zaistený príslušníkom NKVD a odvečený do Sovietskeho zväzu. Do ČSR sa vrátil r. 1948. E. Bissová sa stala r. 1946 tajomníčkou Predsedníctva UNRP a súčasne pracovala v redakcii novín Prieševčina. Roku 1948 sa vydala za V. Kapišovského. V rokoch 1950-1952 študovala na Výtvarnej škole pracujúcich v Prahe. Potom sa venovala maliarstvu.

⁶¹ Archív MV SR v Levoči, fond Sekretariát FMV Praha, inv. j. 126.

⁶² Tamže.

Українські класи пряшівської Готельної академії в ретроспекції

На днях з друку вийшла двомовна словацько-українська книжка «Hotelová akadémia Prešov – ukrajinské triedy • Готельна академія Пряшів – українські класи» (Пряшів, 2020, 162 стор.). Авторки книжки – колишні вчителі школи – Михайло Шкурла, Володимир Фельбаба і Мілан Манько.

Книжка містить вступне слово, стислий огляд історії русько-українського шкільництва на Пряшівщині, загальну характеристику Готельної академії, характеристику українських класів як складової частини Готельної академії, нарис про довгорічного директора школи Андрія Баленчина, заслугою якого в школі були засновані українські класи. Книжка поповнена також спогадами, роздумами і статтями, списками учнів мaturalьних класів і довідками про авторів.

Книжка знайомить читача з основними віхами в житті русинів-українців Пряшівщини, розвитком їх культури і освіти. У післявоєнний період тут сформувалася ціла сітка національного шкільництва – від дитсадків, через основні і середні школи. В Пряшеві при педагогічному і філософському факультетах були створені кафедри української мови і літератури. В оточених містах – Старій Любовні, Бардієві, Свиднику, Меджилабірцях, Снині, Гуменному, Пряшеві існували українські гімназії,

а при деяких словацьких фахових школах – паралельні українські класи.

Книжка містить список учнів мaturalьних українських класів та фотографії з класними керівниками Готельної академії від 1969/1970 до 1995/1996 навчального року.

Книжка є першою спробою огляду розвитку українських класів пряшівської Готельної

Моніторинг життя ромів

Пряшівський самоврядний край у співпраці з дослідними установами розпочав моніторинг життя ромів Пряшівського самоврядного краю (ПСК). За свіжими даними, в Пряшівському краї ромська спільнота проживає в 2 580 халупах. Ці дані будуть використані, головним чином, у вивченні джерел робочої сили і включення у робочий процес.

Усі прогнози говорять про те, що значення ромів для місцевого економічного та соціального розвитку буде зростати. Це джерело робочої сили, яке є одним із потенціалів розвитку Пряшівського краю, і необхідно залучати його якнайшвидше.

За статистикою, ромі становлять близько 15% від загальної кількості населення краю. В Атласі ромських громад (ARK) від 2019 року зазначено, що приблизно 127 000 ромів проживають на території ПСК. Основним документом, що визначає пріоритети у сфері розвитку ПСК, є Програма економічного та соціального розвитку ПСК на 2014-2020 роки. У цьому

акademії. В ретроспекції розглядає їх існування за період 26 років.

-мі-

документі регіон взяв на себе зобов'язання зі створення потенціалу, спрямованого на вирішення проблеми ромських громад.

Адміністрація Уповноваженого Уряду СР у справах меншин вважає найгіршим становищем ромів ту частину ромського населення, яка проживає в нестандартних умовах, т. є. в халупах. Примітивні, нелегальні та нездорові хатини складаються з максимум двох невеликих кімнат без кухні, ванної та туалету, з повною відсутністю відповідного електрообладнання та сантехніки.

Більшість ромів проживає в округах Кежмарок, Сабінів та Воронів н/Т.

ПСК

Криму.

Вже традиційно до відзначення Дня кримськотатарського прапора приєдналася й Українська школа в Братиславі. Вихованці школи прослухали коротку розповідь про історію кримських татар та підняли їхній національний прапор – символ свободи, єдності та нескореності.

Тетяна ПЕТЮРЕНКО,
вчителька
Української школи
в Братиславі.

ДВА СПОГАДИ ФРОНТОВИКА ПОХІД

Останні бої Чехословацького армійського корпусу на території Словаччини

Після двомісячних вичерпних боїв біля Липтовського Микулаша Перший Чехословацький армійський корпус наступав долиною Вагу в напрямі до узгір'я Великої Фатри.

5 квітня 1945 року третя і четверта чехословацькі бригади визволили місто Ружомберок. На день раніше Радянська армія визволила Братиславу. Тому наша радість з успішних боїв була подвійною. Удар на Ружомберок був такий раптовий, що фашисти не встигли пустити в повітря підміновані фабрики і важливі об'єкти міста. Однак, по всій трасі наступу чехословацькі бійці зустрічалися з слідами бешкетування гітлерівців на кожному кроці. Мости через Ваг були знищені, полотно залізної дороги зруйноване, шляхи замінювані. А перед нами стояла в обороні 320 фашистська дивізія, частини СС та два полки гортістської піхоти.

7 квітня ми дістали наказ перейти стрімкі схили Великої Фатри. Отак перед нами були не тільки міцні укріплення ворога, але і природні пере-

шкоди. Одночасно з піхотою наступали і частини артилерійські, женійні та зв'язкові. Через круті гірські схили, що сягали висоти від 900 до 1350 метрів, треба було перекинути багато воєнного матеріалу. Найбільше труднощів було з артилерією. Однак і тут ми знайшли вихід. 6 – 9 пар волів бійці впрягли в одну гармату. виявилось, що воли в горах більш придатні, ніж коні. Вони спокійно тягли гармати, незважаючи на вибухи мін та гранат, що розривалися поряд з ними.

Вагому допомогу надавало нам місцева населення. Чоловіки допомагали будувати шляхи і забезпечувати доставку матеріалу, а жінки знов прали білизну, випікали хліб. Колишні партизани та лісники не раз допомагали нашим розвідникам безпечно перейти фронтову лінію і потрапити в тил ворога.

Пригадується такий випадок. Це було 11 квітня. Група розвідників при допомозі місцевих провідників добралася до села Турани, звідки безперервно стріляла фашистська самохідна

гармата. Наші хлопці підійшли до неї цілком близько. А коли фашисти зробили в стрільбі перерву, наші кинулись на них і всіх перестріляли. Потім самі залізли у самоходку, завели мотор і рушили в напрямі на захід. По дорозі стріляли по всіх фашистських укріпленнях. Тривало досить довго, поки фашисти додумалися, що це воно за диво, що їхній «Фердинанд» по своїх стріляє.

Від 13 до 25 квітня на схилах узгір'я Мартинське Голе тривали неймовірно важкі бої, запеклість яких можна прирівняти хіба тільки до найбільш кривавих боїв на Дуклянському перевалі. І тут наші бійці боролися відважно і хоробро. Про це свідчить і такий випадок. Одного дня фашисти подалися в контратаку. Вся друга рота першого прапору відступила, бо їй загрожувало оточення. На місці залишилися тільки підпоручик Реланський і четар Левко із своїм взводом. Реланський загинув, а Левко прискочив до важкого кулемета і почав косити ворога. 15 фашистів він поклав, однак гітлерівці і так продиралися вперед. Левко видав взводу наказ відійти з позиції. Сам він зостав на місці і стріляв, поки не вичерпав весь запас куль. Гітлерівці це збагли і почали його оточувати. Але Левко не злякався, він кидав ручні гранати на всі сторони, поки не переконався, що його

Два прапори – одна країна: День кримськотатарського прапора в Українській школі в Братиславі

26 червня, починаючи з 2010 року, в Україні на офіційному рівні відзначають День кримськотатарського прапора. У цей день полотнище блакитного кольору із жовтим гербом (тамгою) у верхньому лівому куті майорить на державних установах у різних кутках України. Так українці висловлюють свою підтримку корінному народу Криму – кримським татарам.

Прапор кримських татар було вперше прийнято першим Курултаєм (загальнонаціональним з'їздом) кримських татар у 1917 році, після розпаду Російської імперії. Блакитний колір у тюркських народів – це символ чистоти і свободи, тамга – символ державної влади, що карбувався ще на монетах Кримського ханства. Однак національне відродження тривало недовго: зі встановленням радянської влади розпочалися репресії проти кримськотатарської інтелігенції. А 1944 рік став найтрагічнішою сторінкою в історії цього народу: сталінський режим звинуватив кримців у співпраці з нацистами під час окупації Криму нацист-

ською Німеччиною та депортував їх з їхньої історичної батьківщини. Заборона повертатися кримським татарам до Криму тривала до 1989 року. У вигнанні народилося й померло кілька поколінь кримців.

Тема депортації лягла в основу фільмів «Чужа молитва» (міжнародна назва «87 Children») та «Хайтарма» кримськотатарського режисера Ахтема Сеїтаблаєва. Ці ж трагічні події надихнули Джамалу, українську співачку кримськотатарського походження, на написання пісні «1944», з якою вона перемогла на пісенному конкурсі «Євробачення» у 2016 році.

Після повернення кримських татар на їхню історичну батьківщину, у 1991 році, на другому Курултаї прапор було затверджено як національну символіку.

На жаль, історія має здатність повторюватися: зараз кримські татари за свою проукраїнську позицію знову зазнають переслідувань і дискримінації в анексованому Росією Криму.

Вже традиційно до відзначення Дня кримськотатарського прапора приєдналася й Українська школа в Братиславі. Вихованці школи прослухали коротку розповідь про історію кримських татар та підняли їхній національний прапор – символ свободи, єдності та нескореності.

Тетяна ПЕТЮРЕНКО,
вчителька
Української школи
в Братиславі.

зводу не загрожує небезпека. Побачивши, що у нього вже нема куль ні гранат, Левко і сам зник, поволікши за собою і тяжкий кулемет.

То не був одинокий випадок. Таких випадків можна було б згадати на десятки, і якраз такі безстрашні бійці служили прикладом і для інших солдатів. І наперекір тому, що бої в гірському терені були надзвичайно тяжкі, корпус успішно просувався вперед.

30 квітня місто Жиліна було вже без загарбників. 1 травня наші частини переправились через Ваг, а через два дні визволили Карловице і Грозенков, а потім продовжували бої уже на території Моравії.

Кожний з нас відчував, що наближається кінець війни, але потрібно було далі боротися.

Перемога

Парад на Староміській площі

Було це 17 травня 1945 року. На історичній Староміській площі під своїми бойовими прапорами йшли частини Першого Чехословацького армійського корпусу. Був це урочистий, переможний похід Прагою.

Дотепер згадую цей надзвичайний день. Після довгих і важких днів фронтового життя людині ані вірити не хотілося, що все це дійсність: перед вами весела, травнева

Прага, радісне щебетання дітей і дорослих, дівчата в національних костюмах, радість, веселість...

Ніхто з нас не міг позбутись глибокого зворушення, ані думок, які нагромадились на протязі важких років і місяців безперервних боїв. Перед нами немов на екрані проходили мінні поля, голод, зима, болото і дощі, живі і мертві солдати, ранені і хворі, автомашини і коні, гори і ліси, виснажливі походи і розвідки, переправи через ріки і потічки, дні і ночі в окопах, бомби, гранати і міни, запах загнивання, страждаючий народ.

А тут, в Празі, немов в казці. Безмежна радість і гордість за таку армію. Спочатку була нас горсточка. А тепер перед урядом і трудящими, перед нашим генералом Свободою – йде шістдесятитисячне військо.

Многі з нас перед кількома роками, рятуючись, втекли, а тепер повернулися озброєними радянськими автоматами, гарматами, мінометами, танками, бомбардувальниками і винищувачами.

Але багато з нас не дійшли. Тисячі залишилось їх на полях битви, тисячі їх ще стікали кров'ю. На протязі 26 місяців ми вивели з строю 24 600 ворожих солдатів.

Цей підсумок говорить про те, що ми непогано боролись.

Михайло САБАДОШ, (1965 р.).

Австрійський професор Міхаель Мозер про українську мову

Міхаель Мозер – один із великих друзів України. До того ж, закоханий в українську мову (і українку). Він є президентом Міжнародної асоціації українців, лауреатом Міжнародної премії ім. Івана Франка та нагороджений золотою медаллю імені В. І. Вернадського НАН України. Крім того, він – почесний доктор Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка, а з червня 2020 року – почесний професор Києво-Могилянської академії.

Сам професор називає себе істориком слов'янських мов, хоча займається передусім дослідженням української, а також російської мов. У його науковому доробку – монографії та близько 250 наукових статей і рецензій з проблем слов'янського мовознавства.

Про те, як пан Мозер став українцем, чому йому так полюбилася українська мова та що він думає про її розвиток і важливість вивчення, – читайте в його інтерв'ю Укрінформу.

КОЛИ ЧУЮ УКРАЇНСЬКУ, МЕНІ СТАЄ ТЕПЛО

– Пане професоре, чому вирішили вивчати українську мову?

– Коли почав вивчати слов'янські мови, то швидко зрозумів, що знати лише російську – не означає бути славістом. Люди, котрі знають лише російську мову, – росіяни. Мені ж хотілося стати славістом, тому я зацікавився іншими слов'янськими мовами. Українська мені сподобалася від самого початку і згодом стала моєю улюбленою.

Чому я полюбив українську? Передусім через самих українців – мені пощастило, я завжди зустрічав лише хороших

людей. Коли чую українську мову, мені стає тепло.

– І як довго вивчали мову, чи складно було?

– Учити українську почав ще в молодості. І можна сказати, досі її опановую. Чи складно? Непросто. Але, гадаю, вивчати німецьку не легше. Освоєння будь-якої мови потребує чималих зусиль.

Коли почав вивчати українську, то найлегше для мене було читати, оскільки я вже непогано знав російську й польську. Важче було перейти на усне спілкування. Спочатку весь час перекладав у голові – з російської, польської. Але зараз уже навпаки: коли говорю російською чи польською, то дуже відчувається мій український бекграунд, я вже перекладаю з української.

У вивченні мови мені дуже допомогли українці. Усе дуже просто, тому що вони – чудові люди.

ЧАСТО МЕНЕ СПРИЙМАЮТЬ ЗА ГАЛИЧАНІНА

– Російська та українська мови вам видаються подібними одна до одної?

– Моя відповідь, можливо, здивує декого, але я ніколи не сприймав ці мови як дуже близькі. Для мене вони були доволі різними від самого початку.

І коли хтось каже, що українська та російська мови дуже схожі, то я наводжу приклад з мого викладацького життя. Якоюсь у Братиславі мені довелося виступати з лекцією про українську мову. Це була аудиторія студентів-росіяністів, тому я говорив російською. Під час лекції я відчув, що аудиторія не сприймає українську мову всерйоз. Тоді я сказав, що далі я виступатиму українською, і це не має ніко-

му заважати. Я перейшов на українську мову, і зрозуміло – уже ніхто нічого не міг зрозуміти, але всі збагнули, що це зовсім інша мова.

– А як реагують в Україні, коли чувають від вас українську?

– Здебільшого українці сприймають мене як українця, можливо, походженням десь із Галичини. Ті ж, хто не володіє українською, гадають, що я поляк. Але австрійця в мені мало хто бачить.

Іноді офіціанти на мою українську чомусь відповідають російською, хоча між собою спілкуються українською. Це виглядає кумедно, але, що правда, і трохи сумно.

МОВА ЄДНАЄ УКРАЇНЦІВ СВІТУ

– А що ви кажете українцям, котрі спілкуються російською? І загалом, на вашу думку, що заважає українцям знати українську мову?

Деяким українцям заважає вивчити мову передусім той досі поширений стереотип, що українська – нібито «селянська» мова.

– Тим, хто в Україні говорить російською, я зазвичай нічого не кажу. Я – ім вчитель. Я просто веду своє мовне життя в Україні українською мовою і тим самим показую, що зі мною варто розмовляти саме українською. Якщо ж комусь дуже хочеться поспілкуватися в побуті російською, то я їм не заважатиму.

На мою думку, деяким українцям заважає вивчити мову передусім той досі поширений стереотип, що українська – нібито «селянська» мова. Мовляв, у великих містах треба говорити російською, і тоді ти виглядаєш як

освічена, культурна людина.

Цілковита дурниця! Українська – чудова мова. Так, вона є і селянською (у цьому нічого поганого немає), і мовою інтелектуалів. Тож не варто соромитися, коли говориш українською – навіть, якщо це не літературна мова, а суржик. Просто варто працювати над своєю мовою.

Я б узагалі сказав, що українська – це насправді світова мова. Українська є державною в Україні, і тому, звичайно, її потрібно знати всім громадянам. Російську також можна знати, але – необов'язково.

З історії нашої культури

По прикладу Галичини та інших українських земель закладалися братства і на Пряшівщині. Про це маємо лиш одну вістку, записану на Тріоді з р. 1688 в Гуменнім. Так, в році 1695 вписав хтось так: «... купися сія книга глаголема

Тріодіюнь цвітняя за золотых угорских 16 до храму Успенія Пречистія Дівы Бца, купили ей братцтво у ни иншим парохіане околичными...» Отже, в Гуменнім було братство! Але чи мало свою руську школу, того не знаємо дотепер. Може, в старих паперах на парохії якісь сліди знайдуться.

Але маємо достовірні свідоцтва, що на Пряшівщині були школи перед більше як 200 роками і по селах. Так утримувалася школа при приході в селі Пуцаку (від 1955 року назва села – Корункова, окр. Стропків. – Примітка редакції). В році 1732 учив там учитель Симеон Пучинський. Він власноручно списав Минею і приписав так: «Списася рабом божіим Семеонов Пучинским, на той час будучи в веси Пуцаку трымаючи школу у храму святого Великомученика Димитрія, Року божія 1732 місяця апріля дня 7».

Іриней Контратович в 1924-м році писав в часописі «Підкарпатська Русь» № 2, що найстарша вістка про наші школи на Пряшівщині походить з року 1593, а то з Порача. А в роках 1655, 1660 говориться вже всюди про наші школи. Про те писав ширше Василь Гаджега в 2-м номері IV-го річника «Підкарпатської Русі» 1927-го року на основі документів, виданих А. Годинкою в 1911-м році. Але пани ставили великі перешкоди для удержання парохіальних шкіл, треба було за них боротися. Густіше вже стрічаємо руські школи коло другої половини XVIII століття. Наприклад: в Матяшці 1740, в Петриківцях 1747, в Кобильниці 1749, в Міньовцях 1753, в Чичавці 1754, в Цабовцях 1746, в Войчицях 1755, в Рудьові 1744, в Чемерні 1740, в Брусниці 1753. В самій Земплинській жупі було близько 50 шкіл, а в році 1780 був уже і окремих інспектор руських шкіл в Кошицях Стефан Ладомірський з чотирма визитаторами.

А як учили у тих школах і з яких

▲ Міхаель Мозер.

Українська – гарно опрацьована літературна мова. Вона єднає українців, і не лише в Україні, а й далеко за її межами. Я б узагалі сказав, що українська – це насправді світова мова.

УКРІНФОРМ.

▲ Іван Панькевич.

книжок? Учили передусім писма й читання церковних книг, бо тоді світського шкільництва ще не було. Учили з підручників, видаваних у Львові, Києві, Вільні, і, певно, дехто мусив учити з учебника Лаврентія Зизанія («Грамматика словенска совершеннаго искусства осми частий слова и иных нуждных»).

По взору граматики «словенського» язика, видаваних на українських землях, задумав видати учебник граматики славно-руського язика буківський уродженець Арсеній Коцак у другій половині XVIII століття, десь між 1768

а 1788 роками. Він був професором в монастирській школі на Буківській гірці і для своїх учнів написав «Граматику руську». Але вона остала в рукописі і нині є лиш доказом культурних стремлень наших предків зперед майже 200 роками. Грамматика Коцака приближала церковнослов'янський язик до народного, і в тім бачимо поступ у Коцака в порівнянні з граматиками, виданими за Карпатами, особливо Мелетія Смотрицького з р. 1619. Сам Коцак у вірші, що попереджає його науку про правильне писання, виразно каже, що його привело до цієї праці. Це була національна гордість, щоби не уважали наших предків простаками. Він каже:

«Дабі и нас мізерних Руснаков
Не судили всі аки спростаков...»

Першу печатану граматику церковнослов'янської мови а при тім і місцевого діалекту видав полтинськи Михайло Лучкай в Будині 1830 року.

Грамматика Коцака опиралася на українські культурні традиції того часу і була свідоцтвом тісної культурного єднання між всіма українцями по обох сторонах Карпат. Нас єднала теж і одна тодішня літературна мова...

Іван ПАНЬКЕВИЧ.
«Дружно вперед»,
№ 2/1951 р, стор. 14 – 15.

Іван Артемович Панькевич (нар. 6 жовтня 1887 – пом. 25 лютого 1958, Прага) – український мовознавець, етнограф, педагог, громадський діяч.

Міхаель Мозер: Мова, яка може об'єднати всіх русинів, – українська

Не так давно на філологічному факультеті Ужгородського університету відбулася лекція «Чи існує «русинська мова?»» австрійського професора, дослідника слов'янських мов, президента Міжнародної асоціації українців Міхаеля Мозера. На лекцію завітали студенти, викладачі, гості, зокрема й активісти русинського руху. На початку лектор акцентував: наміру займатися політикою не має.

Відтак М. Мозер представив свою позицію щодо понять «русинської ідентичності», «русинської історії» та «русинської мови». Науковець зауважив, що наприкінці XIX століття галицькі русини перейняли українську ідентичність.

«Русини ніколи не говорили саме про «русинську» ідентичність, а про «руську». І хочу підкреслити, що кожен має право на власну самоідентифікацію», – зауважив мовознавець.

Крім того, пан Мозер додав: «Нам розповідають, що русини мають окрему історію. Це не може бути вагомим аргументом, бо кожен регіон України

також має свої історії. Не варто говорити й про мовну окремість, відрубність закарпатських діалектів від інших українських. Іван Панькевич давно довів: говори Закарпаття та інших суміжних областей належать до української мови».

«Чи існує літературна русинська мова?» – тільки таке формулювання питання є доречним. Наскільки «русинська мова» єдина? Кодифікована мова повинна бути полівалентна, тобто ми можемо писати нею на всі теми сучасного світу. Кодифікація – втілена комунікація між людьми, коли люди справді хочуть дотримуватися однієї норми, а не послугоуватися правилом «так кажуть у нашому селі». Одна-єдина «русинська мова» існує хіба що в програмах активістів русинського руху. Відомі лише різні спроби стандартизації «русинських варіантів». Один із них був справді успішним – у колишній Югославії», – вважає Міхаель Мозер.

Як повідомив науковець, у Воєводині (автономному краї Сербії, де компактно живуть

русини) здійснили те, що робить мову літературною: у 1923 році опубліковано «Граматику бачванско-рускей бешеди» Гавриїла Костельника, русинською провадять навчання, ведуть теле-, радіопроекти, видають друковані органи, створено кафедру русинської мови та літератури.

Воднораз М. Мозер зазначив: «Коли на конференціях я зустрічався з русинськими діячами, спостеріг: русини Закарпаття і Пряшівщини спілкуються без значних проблем, чого не скажеш про русинів Бачки».

Професор проаналізував спроби кодифікувати різні варіанти русинської літературної мови на Закарпатті, а також у Словаччині, Польщі, Угорщині і навіть Румунії. Однак, за його спостереженнями, єдиного загальноприйнятого варіанту русинської літературної мови немає. Тож насамкінець Міхаель Мозер підсумував: «Мова, яка може об'єднати всіх русинів, – українська».

Ольга БРАЙЛАН.

Медіацентр Ужгородського національного університету.

Популярність української «Вікіпедії»

Число переглядів статей української «Вікіпедії» за червень 2020 склало 50,0 млн

Українська «Вікіпедія» набуває популярності та зростає втричі швидше за російську, повідомляється у блзі її редакторів.

«Число переглядів статей української «Вікіпедії» за червень 2020 склало 50,0 млн, що на 13,5 % більше ніж у цей місяць рік тому», – пише в своїй публікації **Юрій Пероганич**, вікіпедист і співзасновник ГО «Творча еліта України», посилюючись на червневій статистиці.

44 мільйони переглядів за червень здійснили з території України, 1 мільйон – з Росії, а решту – з Польщі, Німеччини,

Чехії, Франції, Великої Британії, Італії, і трохи менше з Нідерландів, Канади та Іспанії.

З цей же місяць на російську «Вікіпедію» з території України переходили 98 мільйонів разів, проте загалом темпи знизились. Порівняно з минулим роком популярність української «Вікіпедії» в Україні зростає з 36 до 44 мільйонів переглядів, тобто на 22%, а російської – з 92 до 98 мільйонів, або на 6,5%, що більш ніж утричі менше.

Нагадаємо, що 2018 році редактори української «Вікіпедії» виявилися п'ятими за активністю в світі, а в травні 2020 року українськомовна версія посіла 16-те місце в світі за відвідуваністю.

2 липня 2020

Джерело: [Вікімедія Україна](#)

Владика Степан Сус відправив Службу Божу в Братиславі-Ламачі

Як інформує Посольство України в СР, у суботу, 4 липня, владика Степан Сус, єпископ Курії Верховного Архієпископа, голова Пасторально-міграційного відділу Української греко-католицької церкви, відслужив Архієрейську Божественну Літургію у церкві Святої Розалії в Братиславі-Ламачі.

Перед Службою привітати

владика Степана прийшли діти української недільної школи м. Братислава. Діти декламували вірші та розповіли Владичі Степану, чому вони навчилися за рік у школі.

Після Богослужіння віряни ділилися планами щодо розбудови духовного життя української громади в Словаччині.

На території Великоберезнянського району Закарпатської області України розташований Ужанський національний природний парк, у межах якого «зустрічаються» три держави – Україна, Польща та Словаччина.

Саме на вершині гори Кременець перетинаються державні кордони трьох країн. Південно-

східні схили гори лежать на території України, північні схили – на території Польщі, південно-західні – у Словаччині. Тут же межують національні природні парки цих держав. Окрім того, Ужанський національний природний парк є складовою частиною першого у світі тристороннього українсько-польсько-словацького міжнародного біосферного резервату «Східні Карпати», який включено до Світової мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО.

«Географічно Ужанський національний природний парк має ідеальне розташування для розвитку екотуризму. А кордон, протяжність якого у межах парку 60 кілометрів, це привід розвивати трансграничний туризм. Якщо сусідній польський парк щороку приймає близько півмільйона туристів, то наш показник поки що до 30 тисяч туристів на рік. Для того, аби вплинути на ситуацію, розглядається можливість відкриття двох піших переходів на кордоні з Польщею та Словаччиною. І якщо Польща поки не охоче пристає на таку пропо-

зицію, то зі Словаччиною вже досягнуто певних домовленостей на рівні міжурядової українсько-словацької комісії. І ми очікуємо, що у найближчі кілька років буде реалізовано відкриття міжнародного переходу «Улич – Забрідь». Це має бути екологічний перехід, тобто такий, що виключає пересування на транспорті з двигунами внутрішнього згоряння. У підсумку будемо мати розвиток рекреації, трансграничного співробітництва і туризму, природоохоронної інфраструктури національного природного парку...» – розповів у коментарі директор національного парку Віктор Биркович.

Територію парку пролягає близько 30 туристичних маршрутів. Найпопулярнішими серед них є «Стужиця – Кременець» до перетину трьох кордонів та «Стужиця – Чорні Млаки» до місця падіння найбільшого у Європі метеорита «Княгиня».

Розвивається екологічний туризм, а у планах – велотуризм і астротуризм. Останній є інноваційним туристичним напрямком для України, а переваги Ужанського парку у тому, що на його території є локації з неймовірним оглядом зоряного неба.

Ужанський природний національний парк – це і територія зимового туризму. Засніжені Карпати у межах парку відвідують тисячі туристів, адже тут знаходяться близько десяти вершин Карпат висотою понад 1000 метрів над рівнем моря. Одна з них – гора Красія – має на своїх схилах найдовшу в Україні гірськолижну трасу протяжністю 3500 метрів.

Сторінки минулого (10)

БАРАНЄ – BARANIE (гірська частина Оленикова, окр. Сабинів)

Невелике забуте поселення з колись мальовничими дерев'яними хатами в прекрасному оточенні гірського масиву Чергова. Разом з давніми руськими поселеннями Майданом і Амбрушівцями Баранє нині є складовою частиною Оленикова (оф. назва Olejnikov). Статистика фіксує у 1921 році 8 жителів Баранього, 10 жителів Амбрушівців і 12 жителів Майдану. Назва поселення нагадує рід зайняття жителів – вівчарство, проте, за твердженням дослідників, першими поселенцями були лісоруби. Жителі займалися традиційним землеробством, сіяли лише овес та ячмінь, садили картоплю. Розвивали домашнє ремесло, виготовляли гонти (šindle), різне начиння, жолоби, сани, працювали в лісах.

Середина гірського поселення Баранє знаходилась приблизно на висоті 880 метрів над рівнем моря і біля лівосторонньої безіменної притоки річки Лютинки, джерело якої знаходиться під вершиною Лисої (1067,9 м). Сусіднє поселення Амбрушівці було засноване пізніше і знаходилось трохи нижче – приблизно на висоті 830 метрів над рівнем моря. В Бараньому, а особливо в Амбрушівцях житла знаходились ще вище. На руїнах колиш-

ніх жител місцями знаходяться вже інші об'єкти. В Бараньому і Амбрушівцях існували по два цвинтарі – нижній і вишній, бо далека віддал від одного кінця поселення до другого. Залишки цвинтарів частково збереглись до наших днів.

Доля Баранього і Амбрушівців завершилась в 1960-х, коли жителі згаданих поселень переселились до Оленикова чи інших навколишніх низинних сіл.

В статті «Пішки до цивілізації» Йосиф Сірка в журналі «Дружно вперед» (№10 за 1965 рік) описує життя одного з останніх жителів Амбрушівців Йосифа Лазорчака. В 1974 р. з Баранього переселився до Оленикова останній житель Баранього Юрій Блащак. Його дерев'яний будинок поступово занепадав і остаточно розвалився в 2017 році.

Жителі Баранього і Амбрушівців були в близьких родинних зв'язках. Це вдалось встановити дослідникам за метриками греко-католицьких приходів

▲ Написи на камені в області Баниська поблизу Боглярки і Крижів.

умовах. Ще робітники парку жартують про «тваринний безвіз», яким вже давно користуються місцеві ведмеді, олені, вовки... Звірі мають свої коридори для трансграничної міграції, що досить важливо для їхньої популяції.

Попри те, що площа Ужанського національного природного парку сягає майже 40 тисяч гектарів, його територію обслуговують всього 98 співробітників, з яких 70 – це лісова охорона. «Маємо мінімальне фінансування, з якого понад 90% – це захищені статті видатків, тобто заробітна плата. Всі інші витрати – це виграні нами грантові проекти від європейських партнерів і допомога обласної влади», – зазначає директор парку В. Биркович.

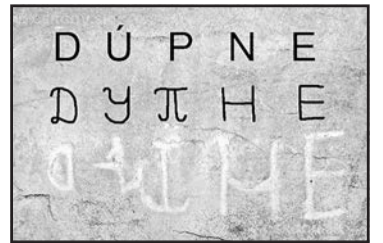
Ужанський національний природний парк, як і інші природні парки Закарпаття – «Синевир» і «Зачарований край» – місце цілодобового паломництва туристів, науковців, дослідників, мандрівників. Флора, фауна, історично-архітектурні і природні пам'ятки на території парку – це візитівки як Закарпаття, так і України в цілому. Хтось в Ужанському природному національному парку бачить суцільний ліс і гори (лісистість території переви-

▲ Церква святого Михайла в селі Ужок.

щує 97%), а насправді – це зразок унікальної екосистеми, яку потрібно зберегти.

Джерело: УНН

▲ Якщо вже ми знаходимося у гірському масиві Чергова, спробуємо в літню пору навідатися цей масив і прочитати тяжко розбірливий таємничий напис в Збойницькій ясині в кадастрі села Лівова Бардівського округу (недалеко гори Задне Дупне). Краєзнавці пробують розгадати – як Дупне. Напис складається з п'яти знаків (можливо, символів), які важко однозначно віднести до будь-якого відомого алфавіту. Існує кілька пояснень того, що означає цей напис. Поки що найбільш вірогідною версією видається назва околиці, тобто слово Дупне (по-словацьки Dúprne), написане кирилицею, якою в цій області зазвичай користувались на письмі. Щоправда, перші три символи Д, У і П написані неточно.

Городиська, Шоми (Дрениці) і дальших навколишніх сіл, за хронологією Оленикова. Найчастіше тут зустрічались такі прізвища: Борс, Гудак, Дробняк, Кусек, Кушнір, Фендя, Гойсак, Тимура, Гецик, Сорока, Орловський, Новак, Блащак, Лазорчак.

В суворох кліматичних умовах у жителів Баранього виробився свій спосіб самозахисту перед природними стихіями, коливаннями погоди. Самозахист у них виробився і щодо іновірівців. Баранє було філіальним селом греко-католицького приходу в Шомі. Як правило, одружувались здебільшого між людьми свого роду і своєї віри. Про це свідчать церковні метрики: чоловіків або жінок жителів Баранього обирали з Баранього, Амбрушівців, Лівова, Лівівської Гути, Гералтова, Жатковець, Старини (ймовірно, нинішнього Старолісованського, а не Снинського округу), Лютини, Городиська, Ганигівців, Ленартова, Оленикова, Шоми, Майдана, Крижів, Ренчишова і лише в крайніх випадках з римо-католицьких сіл – Дубовиці, Замутова, Терні. (В Бараньому жило і кілька римо-католиків.)

В центральній частині головного гребеня гірського масиву Чергова знаходиться Олтаркамін (1049 м над рівнем моря) – масивний камінь біля вершини Лисої з загадковим написом.

Словацький письменник Богущ Носак-Незабудов в подорожніх нотатках «Listy z peznámej zeme» 25 січня 1847 р. в журналі «Orol tatranský», крім іншого, пише: «Dedina Rusínska Šoma vikuká z lona hustich sadov i nad nou jaskiňa 'Oltár kameň' nazvanú ešte po dnes upametuje Sabinovčanov na vpád Mongolov do Uhár. Tam vraj zutekali Šarišaňja z okolních dedin a zbudujúc oltár okolo neho sa modlili za oslobodenia od divých Tatárov.»

Перша згадка про масивний блок з пісковика – з 1786 року. Сьогодні тут знаходиться дерев'яна каплиця, присвячена Преображенню Господньому з 2001 року.

В горах Чергова знаходяться різні ясини – печери – Димниця, Тунел, Збойницька діра, Губова, Гробка, Бублина, Пекло та ін. Містику печерам додають таємничі, важкі для розшифровки символи та букви, вигравіровані в камені. Камінь – свідчення культових звичаїв наших предків, ритуалок для віруючих, переслідуваних за релігійні переконання.

-мі-

